

Guia per a la
construcció
d'espais
culturals
inclusius

Cofinanciado por el
programa Erasmus+
de la Unión Europea

Aquest projecte ha estat finançat amb el suport de la Comissió Europea.
Aquesta publicació reflecteix únicament l'opinió dels autors, i la Comissió no es
fa responsable de l'ús que pugui fer-se de la informació continguda en ella.

CRÈDITS

Coordinació Guia: Susana Rojas-Pernia, Ignacio Haya-Salmón, Josep Mª Sanahuja-Gavaldà i Mar Morón-Velasco (Eds.).

Autoria: **INARTdis UC** (Susana Rojas-Pernia, Ignacio Haya-Salmón, Adelina Calvo-Salvador, Susana Lázaro-Visa, Andrés Fernández-Fuertes, Teresa Susinos-Rada, Elena Riaño-Galán, Iria Angulo-Pérez i Alicia Vinatea-Elorrieta); **INARTdis UAB** (Josep Mª Sanahuja-Gavaldà, Mar Morón-Velasco, Antonio Pérez-Romero, Ester Miquel-Bertrán, María del Mar Badia-Martín, Ester Benages-Campins, David Gutiérrez-Colominas, Francesc Xavier Ribes-Guardia i Simón Macías-Pedrero); **INARTdis PHSt** (Monika Gigerl, Elisabeth Herunter, Karin Gollowitsch i Caroline Pilling); **INARTdis IPL** (Isabel de Lacerda Pizarro Madureira, Maria Clarisse Alexandrino Nunes, Bianor Antónia da Cruz Valente, Kátia Couto de Sá Sabino dos Santos, Maria Natália dos Santos Vieira, Mário José Oliveira Relvas de Assunção i Tiago Alexandre Fernandes Almeida); **INARTdis EfAS** (Rozita Petrinska Labudovikj, Miroslav Labudovikj i Dimitar Labudovikj); **INARTdis NBW** (Susanne Bachmann, Antonia Venter, Amanda Robledo, Addas Ahmad, Nico Altmann, Rudina Bejtuli, Atalay Dogan, Ingo Joers, Lukasz Loska, Vincent Martinez, Stephan Sauerbier, Sammy Serag, Ismail Arslantürk i Moritz Welz).

Disseny: Andrea Oniboni i Diego Gutiérrez.

Col·laboració: Equip co-investigadors UC (Lucía Álvarez-Santamaría, Álex Bermejo, Santiago Lastra, Elena Mijares, Ernesto Soberón i Mónica Valverde).

Aquesta guia es va imprimir en 2022, en anglès i castellà, com a part de la difusió del Projecte Europeu *Fostering social inclusion for all through artistic education: developing support for students with disabilities*. Referència del projecte: 621441-EPP-1-2020-1-ES-EPPKA3-IPI-SOC-IN.

També està disponible en format PDF en la pàgina web: <https://inartdis.eu/>

ISBN: 978-84-09-52546-1

La finalitat del desenvolupament global -com la finalitat d'una bona política a escala nacional- consisteix a fer possible que les persones visquin vides plenes i creatives, desenvolupin el seu potencial i formin una existència significativa d'acord amb la igualtat humana de tots els individus.

(Martha C. Nussbaum, 2012, p. 217)

ÍNDEX

0. Pròleg	5
1. Introducció	8
2. Com està organitzada la guia? Sobre quins element ens convida a reflexionar?	10
Una revisió al voltant de dimensions, seccions i indicadors	11
Una proposta de treball oberta i flexible	13
El valor i significat de les paraules: sintonitzar significats	16
Mapa de conceptes	17
Enfocament de Drets	18
Actitud Indagadora	20
Confrontar l'Exclusió	22
Barreres i Palanques per a la Inclusió	24
Participació	27
Justícia Social	30
3. Dimensions, seccions, indicadors i els seus interrogants	32
D1. Crear Comunitat	
Secció A. Valors i Drets	33
Secció B. Comunicació i Sensibilització	34
Interrogants	35
D2. Gestió i Organització	
Secció A. Lideratge i Programació d'Activitats	38
Secció B. Sistemes de Revisió i Millora	39
Secció C. Gestió dels Recursos Humans	40
Interrogants	41
D3. L'Experiència de viure l'espai cultural	
Secció A. Accessibilitat i Espais	44
Secció B. Assistència i Participació	45
Interrogants	46
4. Altres materials consultats	55
5. Partners associats	56

O PRÒLEG

Sabem que les experiències que vivim ens ajuden a aconseguir una major comprensió del món, però també un major coneixement de nosaltres i de qui podem arribar a ser amb les persones que ens envolten i amb les quals convivim. D'igual manera, sabem que hi ha condicionants socials, econòmics o polítics que dificulten o limiten les experiències a les quals tenim accés, amb les conseqüències individuals i socials que això suposa. En aquest sentit, i encara que és possible parlar en termes generals d'una major democratització de la cultura -institucions culturals més obertes als contextos socials, diversitat de vies en la difusió del patrimoni cultural o creació de xarxes de col·laboració entre institucions de diferent naturalesa-, no podem obviar que es tracta d'un procés de llarg recorregut i subjecte a canvis socials, econòmics i polítics globals.

La Guia per a la construcció d'espais culturals inclusius que tens ara a les teves mans emergeix **d'un desig col·lectiu, el de contribuir a reconèixer el valor que les experiències culturals tenen en la vida de qualsevol persona**. Es tracta d'una proposta senzilla que posa el focus en les institucions culturals i artístiques amb un doble propòsit. D'una banda, reconèixer l'esforç i el treball que durant les últimes dècades han fet algunes d'aquestes institucions per acostar el patrimoni cultural a les persones o col·lectius en situació de major vulnerabilitat social. Per un altre, acompanyar a les institucions en el procés de presa de decisions en el qual necessàriament es veuran immerses quan emprenen processos de millora institucional amb una orientació inclusiva.

Es tracta d'un material alineat amb la nova definició de museu -i que nosaltres fem

extensible a altres institucions culturals- aprovada el mes d'agost passat en la 26a Conferència General del Consell Internacional de Museus (ICOM) (2022) i que atribueix i reconeix a aquests espais com a contextos nuclears en el desenvolupament d'una societat més justa¹. **La definició dels museus com a espais inclusius ratifica el paper que les institucions culturals tenen i poden tenir en el reconeixement de la diversitat humana, la construcció d'entorns més sostenibles i en la lluita contra l'exclusió social.**

L'eina o el recurs que aquí presentem té història i té un context. Com qualsevol altre treball de característiques similars, s'ha nodrit de les recerques que prèviament hem desenvolupat, així com de les aportacions d'altres autors. Mereix un especial esment el treball que Booth i Ainscow (2015) fessin en l'àmbit educatiu i que ha estat clarament inspirador per al disseny d'aquest material.

Així mateix, l'eina neix en un context i en un marc de reflexió: el que ens ha proporcionat el projecte europeu INARTdis² i en el qual treballem moltes persones de l'àmbit soci-educatiu (escoles d'educació primària i secundària, centres d'educació especial i centres ocupacionals) i cultural (museus, sales d'exposicions, teatres i auditoris). Tot això **ens ha permès anar teixint una fina xarxa d'aliances a través de moltes i diferents accions** liderades per quatre universitats (Instituto Politécnico de Lisboa, University College of Teacher Education Styria, Universitat de Cantàbria i Universitat Autònoma de Barcelona), una institució artística (Thikwa) i una Associació per a la promoció de l'educació, la cultura i l'esport "Education for All" (EfAS), en diferents països

(Portugal, Àustria, Espanya, Alemanya i Macedònia del Nord). Per tant, **aquest material es nodreix especialment del que ens han dit les persones que ens han acompanyat en aquest viatge per diferents centres culturals i artístics.**

Finalment, i com observaràs a continuació, la Guia per a la construcció d'espais culturals inclusius obre les seves pàgines deixant buit a noves qüestions que sens dubte aniran sorgint a mesura que els espais culturals siguin espais més inclusius i sostenibles.

Josep Mª Sanahuja-Gavaldà (UAB)
i Susana Rojas-Pernia (UC)

Imatge 1. Dunya Hirschter, *sense títol*, (s.f.).

*ésser humà és ser artista! Art i Estètica
són instruments d'alliberament.*

(Augusto Boal, 2016, p. 21)

1 INTRODUCCIÓ

La possibilitat de **crear espais culturals i artístics inclusius** requereix, necessàriament, revisar la manera en què aquests es conceben, dissenyen i organitzen per a **donar la benvinguda** a qualsevol persona, així com **garantir l'accés, la participació i gaudi** dels serveis, activitats, continguts i propostes que ofereixen en igualtat de condicions. D'aquesta manera, els museus, els centres culturals i artístics o els espais expositius poden avançar en la promoció del dret a l'accés i participació en la vida cultural i artística expressat en diverses convencions internacionals, entre altres, la Declaració Universal dels Drets Humans.

No hi ha dubte que aquesta tasca suposa un important esforç, en primer lloc, per als propis centres culturals i artístics. Són aquests, en tant que juguen un paper protagonista com a agents dinamitzadors d'un ecosistema cultural més ampli, els que han d'adoptar **enfocaments flexibles i creatius** per a respondre davant una àmplia varietat d'interessos i demandes socials, atendre un públic potencial cada vegada més divers, que porta amb si experiències vitals summament riques i diferents entre si, en les quals la cultura i l'art s'erigeixen com a elements nuclears en l'exercici d'una ciutadania plena. A més, aquesta tasca pot escometre's **en col·laboració** amb altres entitats i agents socials que nodreixin, complementin i incorporin diferents mirades en la tasca de revisió constant que suposa avançar en matèria d'inclusió social, artística i cultural.

Precisament, aquesta **guia per a la revisió** dels espais culturals i artístics amb mirada inclusiva es presenta com un material en el qual recolzar-se per a pensar, des de cada

context particular, com es pot assegurar que totes les persones tinguin les **oportunitats i recursos** necessaris al seu abast per a accedir i participar en la vida dels museus i espais culturals. També, pretén acompanyar-los en la identificació de determinats elements que dificulten o obstaculitzen, a determinats individus i col·lectius, el gaudi de l'experiència cultural/artística; això és, en la **cerca de barreres** que impedeixen que el dret a l'accés i participació cultural se satisfaci en igualtat de condicions i en conseqüència es continuïn perpetuant determinats processos d'exclusió en l'àmbit cultural.

Amb tot això, el sentit i la finalitat última d'aquest material passa per proporcionar una sèrie d'indicadors, a manera de preguntes, perquè els centres culturals i artístics puguin iniciar processos de reflexió profunda sobre els valors que promouen, la manera en què es gestiona l'organització i les experiències que proveeixen a les persones que s'acosten a ells. En definitiva, aquesta guia no és més que un suport per a escometre processos de **reestructuració global** orientats cap a **la millora de la institució amb vocació inclusiva**. Per tant, lluny d'oferir un conjunt de directrius universals sobre com "convertir en inclusiu un centre cultural o artístic", aquesta guia ens orienta en la tasca de revisar elements que poden i han de ser repensats assumint que, en cada lloc, aquest **procés serà conduït per un grup de treball** que dota de sentit i contextualitza l'anàlisi que es dugui a terme. La finalitat última d'aquesta guia és servir **d'eina per a la capacitació dels propis espais artístics i culturals** en la revisió del seu quefer diari cap a una societat més inclusiva a través de la transformació de totes les seves institucions.

2

**COM ESTÀ
ORGANITZADA
LA GUIA?**

**SOBRE QUINS
ELEMENTS
ENS CONVIDA A
REFLEXIONAR?**

UNA REVISIÓ AL VOLTANT DE DIMENSIONS, SECCIONS I INDICADORS

Amb la intenció de posar en marxa processos de revisió i de reflexió sistematitzats i guiats, aquest material ens ofereix un ampli ventall de preguntes que giren al voltant de tres dimensions que ens ajuden a comprendre l'organització, valors i activitats que configuren l'essència de les organitzacions/institucions culturals, artístiques o expositives.

Concretament, fem referència a **tres dimensions estretament interconnectades** que poden ser analitzades per separat (encara que això pugui resultar, a priori, una mica artificial). Així, per a comprendre millor quins elements estan dificultant l'accés i la participació universal, quines qüestions la faciliten o promouen i quins canvis poden ser pertinents, podem dirigir l'atenció a:

Els valors, sistemes de creences i el compromís que la institució planteja amb la millora i la transformació inclusiva. Hem agrupat aquests elements en la dimensió denominada **CREAR COMUNITAT**.

Els criteris, normes i procediments que regeixen l'organització, funcionament i presa de decisions més rellevants que afecten la **GESTIÓ I ORGANITZACIÓ** del centre.

El tipus i la qualitat de les **EXPERIÈNCIES** que es brinden a les persones que s'acosten al centre, el visiten, participen en les seves activitats o reclamen els seus serveis.

Cadascuna d'aquestes **dimensions** (figura 1) es compon, al seu torn, de diferents **seccions** (àmbits més concrets) que, a més d'oferir-nos pistes sobre quins elements es posen en joc en cadascuna d'elles, ens mostren una sèrie **d'indicadors** que guiaran els processos de reflexió. Finalment, per a escometre aquesta tasca de reflexió guiada, es formulen una **sèrie d'interrogants** (associats a cada indicador) que poden emprar-se com a estímuls durant les converses i discussions que esdevenen en els grups de treball que assumeixin aquesta tasca global.

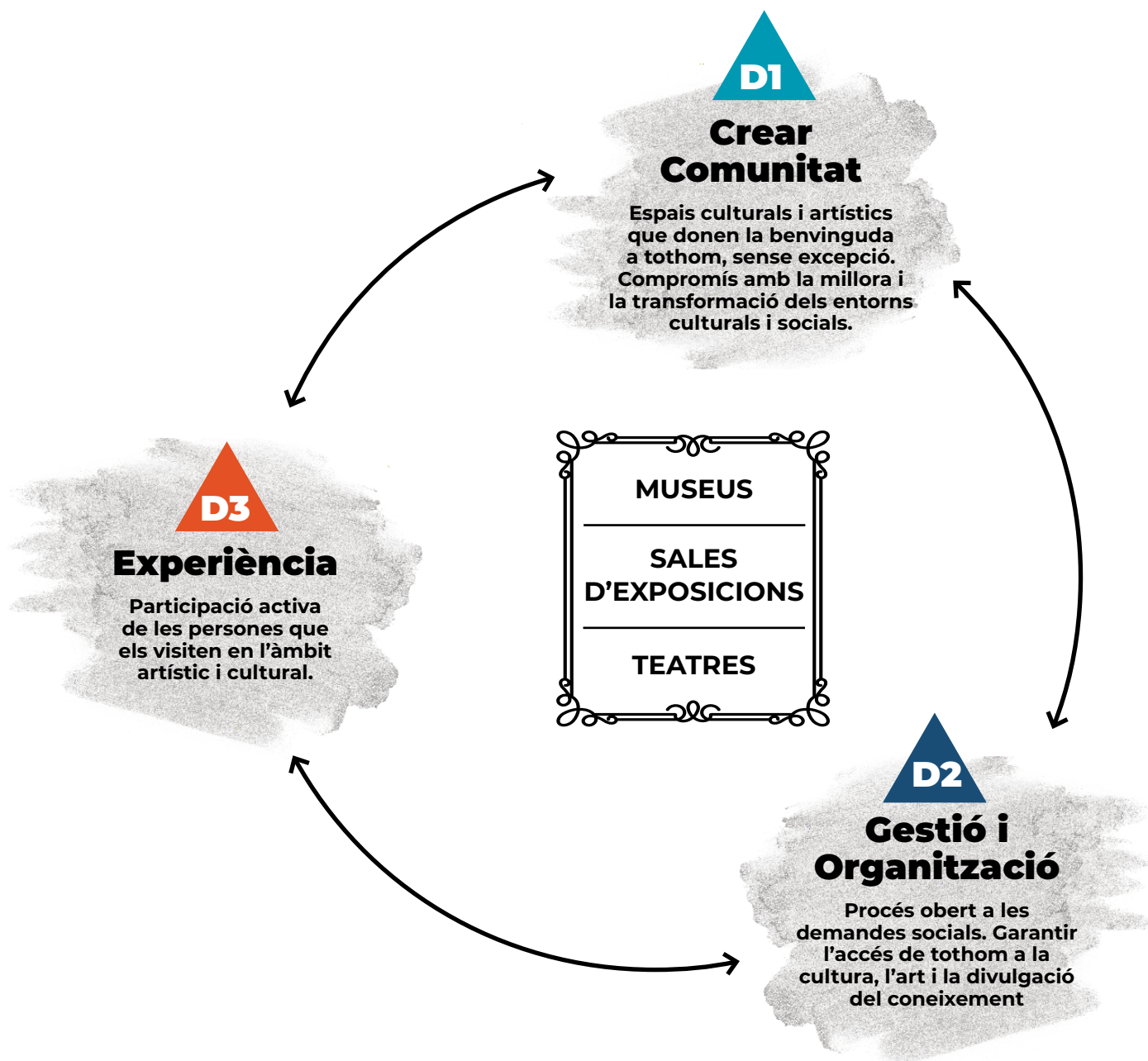

Figura 1. Dimensions del centre sobre les quals reflexionar.

UNA PROPOSTA DE TREBALL OBERTA I FLEXIBLE

Enfrontar-se a la tasca de revisar la manera en què una determinada organització cultural i/o artística s'enfronta al repte d'avançar cap a la inclusió comporta la creació d'un grup de treball (el més heterogeni possible) en el qual estiguin representats diferents agents i membres de la institució. També, com s'assenyalava anteriorment, resulta molt enriquidor incorporar a aquest grup altres perfils (p. ex. representants d'entitats locals, ciutadans, professionals externs, etc.).

Si bé aquests **processos de revisió** mereixen un abordatge sistemàtic i mínimament ordenat, queda a criteri de cada organització, tant l'ordre que segueixen per a revisar globalment la manera en què tracten de garantir el dret a l'accés i participació en la vida cultural, com el grau de profunditat amb el qual volen analitzar cadascuna de les tres dimensions proposades. Així, no és objectiu d'aquesta guia oferir una instrucció

precisa sobre quin hauria de ser l'itinerari més adequat. El que sí que persegueix és subratllar que la interrelació que es dona entre les tres dimensions es tradueix, inevitablement, en un procés de reflexió i de revisió que posa en diàleg la cultura, sistema de valors, criteris de gestió i organització i el tipus de pràctiques que es desenvolupen en cada lloc. Sota aquesta filosofia, compartim una proposta que il·lustra l'ús d'aquest material amb la intenció de facilitar el seu maneig i consulta:

Cadascuna de les tres dimensions es vincula amb una sèrie d'indicadors i interrogants que ens ajuden a pensar sobre aquesta dimensió. Així, per exemple, imaginem que ens detindrem en la dimensió denominada "Crear Comunitat" (figura 2). Hem de saber que aquesta dimensió es concreta en dues seccions: a) Valors i Drets i b) Comunicació i Sensibilització.

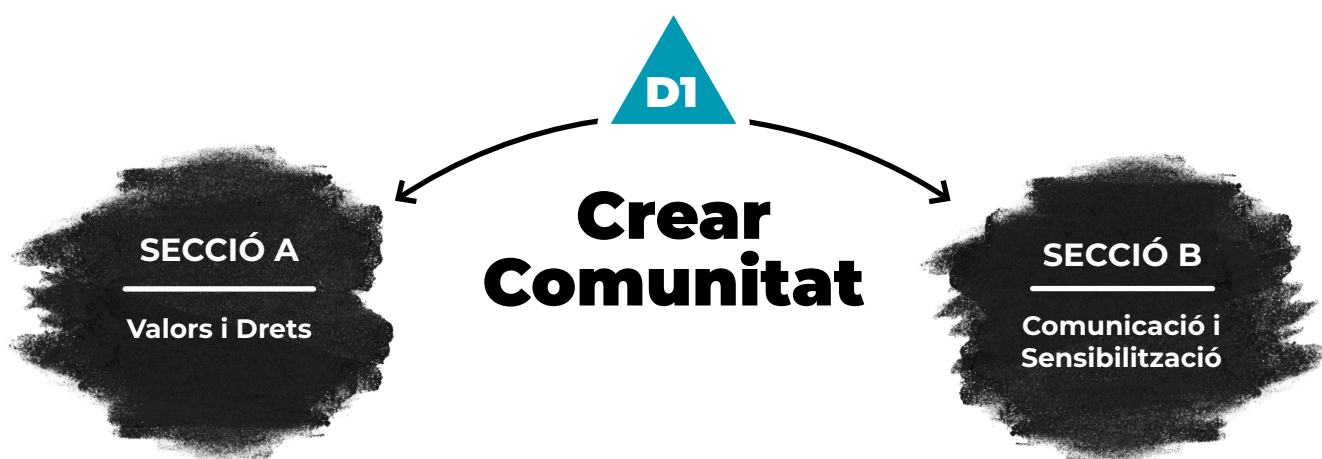

Figura 2. Dimensió 1: Crear Comunitat. Seccions que la componen.

En cadascuna de les seccions ens trobarem amb una sèrie d'indicadors (figura 3) en els quals ens recolzem per a dur a terme una avaluació/reflexió sobre com s'aborden aquests elements en el centre/espai cultural i artístic. Aquests **indicadors** ens permeten elaborar una visió, encara impressionista o global, de l'element que estem analitzant, en aquest cas, sobre els valors que promou la institució i la promoció del dret a l'accés i participació cultural de qualsevol persona que es relaciona amb ella.

CREAR COMUNITAT
INDICADORS | Secció A | Valors i Drets

- 1** Es promouen i desenvolupen valors inclusius: reconeixement i valoració positiva de la diversitat humana, compromís amb la justícia social i oposició a qualsevol forma d'exclusió, entre altres. 1 2 3 4 5
- 2** Es promou el respecte als drets fonamentals de totes les persones -professionals i visitants- que guarden relació amb el centre. 1 2 3 4 5
- 3** El dret a l'accés i participació en la vida cultural de totes les persones és un element nuclear en la vida del centre. 1 2 3 4 5
- 4** La promoció d'actituds i comportaments que reflecteixen el respecte a les diferències humanes, la tolerància i el benestar de les persones que treballen i visiten el centre és una dels principals senyals d'identitat. 1 2 3 4 5
- 5** Entre les finalitats i els objectius de l'espai/centre cultural es reconeix garantir l'accés, el gaudi i la convivència amb la cultura i les arts per a tots els públics. 1 2 3 4 5
- 6** El compromís amb la reducció dels obstacles i barreres que dificulten l'accés i la participació cultural de la ciutadania forma part de la missió i les finalitats del centre. 1 2 3 4 5

Figura 3. Indicadors i escala de valoració en la Secció de Valors i Drets.

A més, per a cadascun d'aquests indicadors podrem valorar (en una escala de l'1 al 5) el grau de satisfacció/assoliment/compromís que el grup de treball reconeix en cada indicador. Probablement, fins aquí, el grup que treballi amb aquesta guia hagi estat capaç de discutir, revisar i "problematitzar" moltes qüestions que travessen la dimensió denominada "Crear Comunitat".

El recorregut per cadascuna de les seccions i indicadors haurà servit també per a identificar alguns elements que actuen com a barreres o palanques per a la inclusió. Fins i tot, i amb l'afany de refinar els processos de revisió constant, li segueixen en aquesta guia una àmplia **bateria d'interrogants** (figura 4) que facilitaran una revisió matisada, més precisa si cap, per a donar suport a la reflexió.

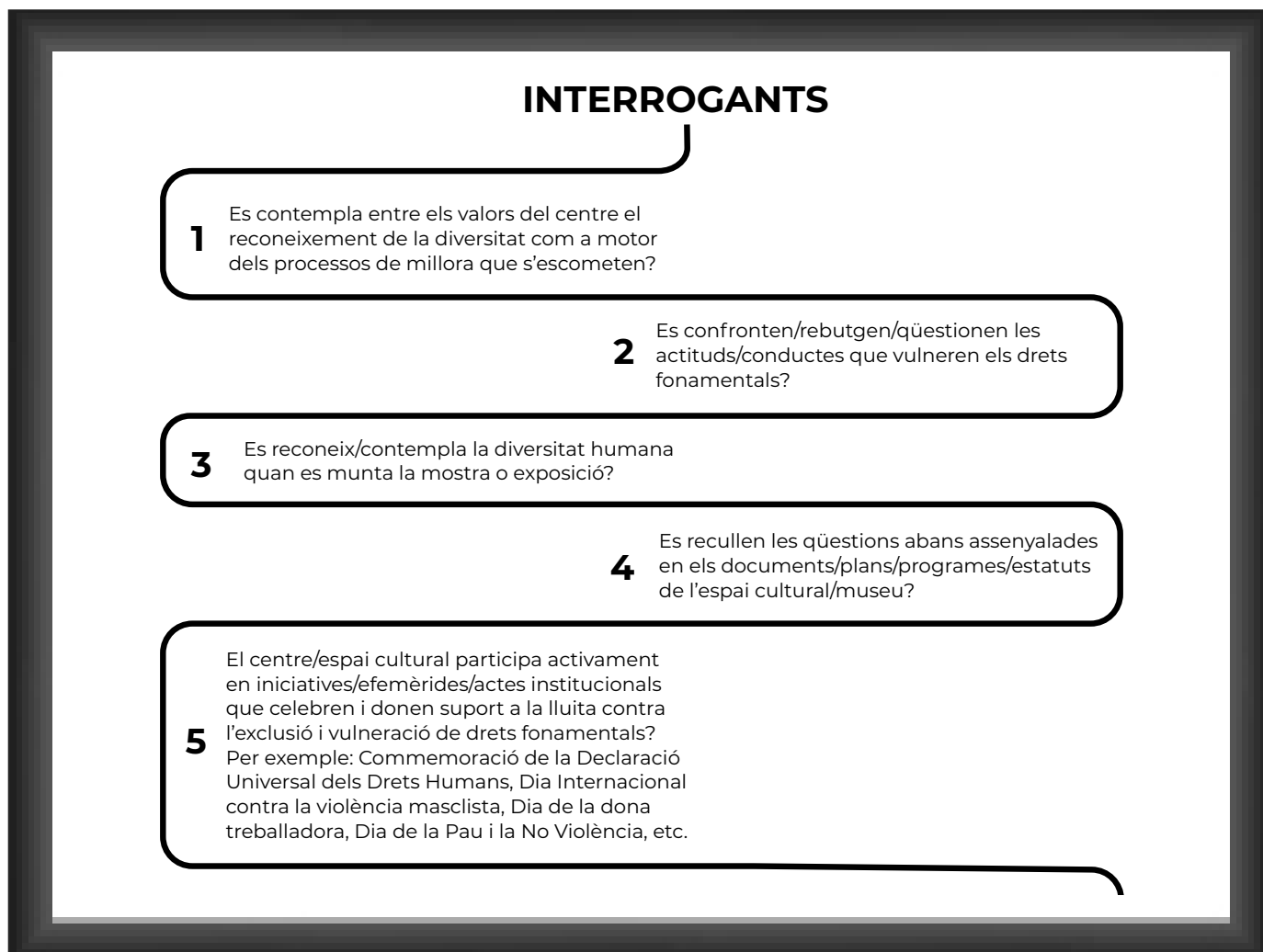

Figura 4. Interrogants per a la Dimensió 1: Crear Comunitat.

Amb tot això, la discussió mediada per aquestes preguntes aspira a complir un objectiu doble. D'una banda, introduir un cert ordre en la discussió i anàlisi. Per un altre, obrir interrogants que, en si mateixos, ens retornen pistes per a **imaginar processos de millora** sobre elements clau en la vida cultural i artística de cada centre/organització.

EL VALOR DE LES PARAULES: SINTONITZAR SIGNIFICATS

Al nostre judici, la posada en marxa d'un procés de revisió com el que plantejem amb el suport d'aquest material ha de convertir-se, abans de res, en una oportunitat per a la creació de temps i espais en els quals discutim i intercanviem punts de vista molt diferents sobre l'organització i el funcionament d'un centre amb mirada inclusiva. Per a això, és imprescindible que el centre o les persones que conformen el grup de treball aconseguixin sintonitzar **significats** sobre algunes qüestions (conceptes, idees i principis bàsics) centrals en l'anàlisi i comprensió dels processos d'inclusió i exclusió en un sentit ampli.

Amb la finalitat de facilitar que els membres del grup de treball indaguin sobre la pròpia noció d'inclusió, sobre el significat del dret universal a l'accés a la cultura o sobre la idea de participació (entre altres), presentem un **mapa de conceptes** que considerem claus i que resulten determinants a l'hora de revisar cadascuna de les tres dimensions a les quals al·ludíem anteriorment. No es tracta de definicions "tancades", sinó d'aproximacions a conceptes que són peces clau en el complex i sempre inacabat puzzle de la inclusió i exclusió social. Com a aproximacions, els conceptes refereixen un significat mínim que, en el propi procés de treball que es duu a terme, pot ser re-visitat, reconstruït i ampliat.

Imatge 4. Bansky, sense títol, (s.f.).

**Actitud
Indagadora**

**Enfocament
de Drets**

**Confrontar
l'Exclusió**

**MAPA DE
CONCEPTES**

**Justícia
Social**

**Barreres i
Palanques
per a la
Inclusió**

Participació

Enfocament de Drets

L'enfocament de drets reconeix que totes les persones han de ser tingudes en compte com a potencials agents que observen, creen, gaudeixen i decideixen en el món de l'art i els seus espais. El dret a l'accés a la cultura i l'art, però també a la creació, gaudi i participació en l'art i la cultura és inseparable de la resta de drets. Tots els drets són per a totes les persones, sense distinció.

Foto 1. Escola Rel i Museu Nacional d'Art de Catalunya (Barcelona, Espanya).

Crec que és una de les principals prioritats de la Fundació, a part, lògicament, de la difusió del patrimoni que contindrà, és arribar a tothom. Parlem de comunitat, i quan parlem de comunitat de persones, ens referim a totes i cadascuna de les persones que venen a visitar-nos.

(Naves de Gamazo, Cantàbria, Espanya).

Per a mi la inclusió és un món ideal, és un món on tots tenim un lloc, on tots podem ocupar aquest mateix lloc amb els mateixos drets, això és la inclusió.

(Fundação Calouste Gulbenkian, Lisboa, Portugal).

Foto 2. Fundação Calouste Gulbenkian i Quinta Essência (Lisboa, Portugal).

Foto 3. La dona en la ciència. Cartells en el Museu de la Naturalesa (Cantàbria, Espanya).

Moltes vegades els espais culturals sembla que estan separats de la societat i fins i tot algunes persones se senten a part de la societat... I el fet que se'ls convidi a participar (en els espais culturals) no és perquè se sentin importants, és perquè se sentin un més i això implica el seu enriquiment com a persona, el seu creixement personal o millora d'habilitats socials. (...) Jo estic absolutament segura que la trobada de les persones amb l'art és un transformador social.

(Naves de Gamazo, Cantàbria, Espanya).

Foto 4: Museu d'Art Contemporani de Skopje i Escola Primària amb Centre de Recursos Idnina (Skopje, Macedònia del Nord).

Actitud Indagadora

Els espais artístics, com a part de la societat, estan sotmesos a dinàmiques de desigualtat i exclusió. Com a espais vius i democràtics, han de comprometre's amb la inclusió i han d'equipar-se amb eines que els permetin desenvolupar una actitud indagadora, posicionar-se com a centres que observen, aprenen i que s'interroguen sobre el seu paper com a potencials facilitadors o limitadors de la participació.

Foto 5. Indagant a partir de la fotografia d'Alberto García-Alix. *El braç d'Anna*, 1992. Col·lecció Permanent Fundació ENAIRE. (Foto de: Susana Rojas, Naves de Gamazo i artistes de l'Atelier Sierrallana, Cantàbria, Espanya).

A més de les accions que vam fer amb els artistes de l'Atelier durant la visita i que estaven planificades, després van sorgir moltes altres de la mà dels professionals amb els qui ells venien i jo vaig aprendre un munt (...) [Per a finalitzar] vam fer fotos [de l'obra que més els havia agradat], i després això jo ho he continuat fent.

(Naves de Gamazo, Cantàbria, Espanya).

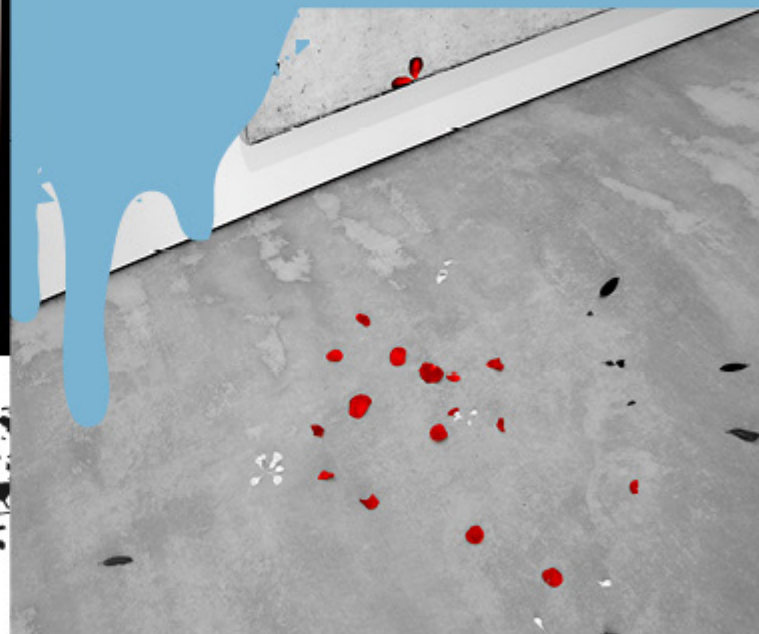

Foto 6: Atelier Sierrallana i Naves de Gamazo (Cantàbria, Espanya).

Foto 7: Artistes Thikwa investigant a la biblioteca que han construït en col·laboració amb KUKO (Kollektiv für Kulturökologie). Col·lectiu per una cultura verda en el barri Campus Dammweg (Berlín, Alemanya).

Aquest és un museu molt porós... molt amable (...) ens adaptem molt a les demandes que ens fa el públic. El públic en general, a vegades fins i tot les escoles "mira, escolta, que estem treballant el gènere, podeu fer una visita que estigui orientada...?" Som un museu a la carta, ens anem adaptant molt, és a dir també som molt flexibles.

(Fundação Calouste Gulbenkian, Lisboa, Portugal).

Som cada vegada més sensibles a la mirada del públic... és a dir, quan s'obre l'exposició, a les persones que entraran per la porta... des del punt de vista de la diversitat... des del punt de vista de la diversitat funcional.

(Fundação Calouste Gulbenkian, Lisboa, Portugal).

[Una de les sales del museu també ofereix, entre altres coses, una corda per a gronxar-se o coixins per a tombar-se a terra] Aquesta sala està plena de catifes i és molt divertida, pots lliscar-te per elles. Hi ha moltes atraccions i es poden fer moltes coses aquí.

(Institut d'Educació Secundària de PHSt, Kunsthaus, Universalmuseum Joanneum, Graz, Àustria).

Confrontar l'Exclusió

Confrontar l'exclusió de l'àmbit artístic de persones i col·lectius suposa reconèixer que els espais, continguts i dinàmiques de participació en aquests espais s'han concebut pensant en un usuari mitjà amb unes determinades experiències i visió del món i de l'èsser humà, competències, capacitats i habilitats. És a dir, suposa comprendre que aquests espais han estat concebuts des d'un punt de vista parcial que afavoreix als col·lectius i persones més acomodats socialment, tant des d'un punt de vista material com cultural/ simbòlic. Aquest reconeixement i l'impuls per a la seva transformació afebleixen les dinàmiques d'exclusió.

Alguns projectes van suposar un gran repte des del punt de vista de l'accessibilitat... es fa necessari repensar l'estructura [...] hi ha grups amb necessitats específiques molt diferents. [...] el que obliga a un canvi que no pot ser només cas per cas.

(Fundação Calouste Gulbenkian, Lisboa, Portugal).

Foto 8: L'artista de Thikwa, Addas Ahmad, presenta la seva obra en la instal·lació artística dissenyada per a la Haus Bastian - Centre d'Educació Cultural per a l'esdeveniment "Grup de Treball: Art i Inclusió" del programa "Les excepcions són la regla aquí! Educació inclusiva en els museus". Taller de teatre i art, Artistes Thikwa (Berlín, Alemanya).

**OUTSIDER
ARTIST
SHOULD
NOT BE
LEFT
OUTSIDE**

Odio llegir i tampoc puc llegir la lletra petita. Escoltar seria meravellós, així ho entenc. Seria bo per per qui no poden o no volen llegir.

(Institut d'Educació Secundària de PHSt, Àustria).

Foto 9: Institut d'Educació Secundària de PHSt en Kunsthaus, Universalmuseum Joanneum (Graz, Àustria).

Foto 10: Institut da Inmaculada per a persones amb Necessitats Educatives Especiales i Fundação Calouste Gulbenkian (Lisboa, Portugal)

Foto 11 i 12: Escola del Mar i Museu Nacional d'Art de Catalunya (Barcelona, Espanya).

Foto 13: Museu del Disseny i Escola Xiprers (Barcelona, Espanya).

Barreres i Palanques per a la Inclusió

En els centres culturals i artístics podem identificar determinats elements que possibiliten o dificulten l'accés i la participació de qualsevol persona en les experiències, propostes o activitats que dinamitza i ofereix a la ciutadania. Emprem el terme "barreres" per a referir-nos a aquells elements (tant en l'espai físic i material, com en el simbòlic) que suposen un obstacle, que dificulten que alguna persona o col·lectiu pugui gaudir de la cultura i l'art en igualtat de condicions que la resta de la població. Per contra, les palanques o ajudes per a la inclusió fan referència a elements que promouen i faciliten que qualsevol persona visqui una experiència cultural i artística rica i transformadora.

Foto 14. Grup privat a New Galerie, Universalmuseum Joanneum (Graz, Àustria)

Foto 15: Museu de la Naturalesa i Col·legi Manuel Llano (Cantàbria, Espanya).

Per descomptat, es té en compte la diversitat [en l'organització d'exposicions]; primer s'envien invitacions a diverses institucions i persones. Després es cuida, l'obertura, l'aparcament i l'accessibilitat de l'entrada, l'espai, l'hora, etc.

(Museu d'Art Contemporani, Skopje, Macedònia del Nord).

Podrien també posar a algú que expliqui en Llengua de Signes i lletres de Braille per a saber qui ho ha fet [es refereix a l'autoria de les obres] (...) Jo crec que el primer és que fiquem això perquè també tenim una companya de l'altra classe que és sorda.

(Col·legi Manuel Llano, Cantàbria, Espanya).

Foto 16 i 17. Neues Museum i Taller de teatre i art, Artistes Thikwa (Berlín, Alemanya).

A mi m'ha agradat que l'educador no estigués tota l'estona parlant, sinó que ens preguntés coses a nosaltres i poder participar.

(Institut Escola Costa i Llobera, Barcelona, Espanya).

Foto 19: Centre Cultural
Trajko Prokopiev
Kumanovo i Poraka
Nasha (Kumanovo,
Macedònia del Nord).

*Podem fer l'adaptació si ens informen d'alguna necessitat especial amb antelació,
però també podem fer aquests arranjaments a la vista, sense reserves prèvies.*

(Centre Cultural Trajko Prokopiev, Kumanovo, Macedònia del Nord).

Foto 20: Evangelische Schule
Berlín Mitte (Berlín, Alemanya).

Participació

Els espais culturals i artístics en els quals es promou la participació de la ciutadania, dels visitants, de les persones que s'acosten a ells i també dels qui tenen més dificultats per a fer-ho, són espais oberts, permeables a les demandes i interessos socials. En la gestió i funcionament del centre cultural i artístic s'articulen maneres d'incorporar a diferents col·lectius socials en la presa de decisions sobre qüestions que els afecten. En l'experiència cultural que suposa transitar o habitar un espai cultural es reconeix a l'audiència/públic com a subjectes portadors de drets, inquietuds i realitats vitals summament riques, diverses i complexes. Promoure la participació comporta revisar constantment la manera en què els centres, a més de garantir l'accés a la cultura, asseguruen que qualsevol persona pot gaudir i nodrir-se de les propostes artístiques, continguts i activitats que oferta.

Vam poder fer preguntes al nostre guia!!! També sabem que aquí podem tocar qualsevol cosa.

(Institut d'Educació Secundària de PHSt, Àustria).

Foto 21: Institut d'Educació Secundària de PHSt a Kunsthau, Universalmuseum Joanneum (Graz, Àustria).

Foto 22: Institut Vallbona d'Anoia al Museu d'Art Contemporani de Barcelona (Espanya).

Foto 23 i 24: Escola d'Educació Primària de PHSt a New Galerie, Universalmuseum Joanneum (Graz, Àustria).

Foto 25: Auditori i Escola Pit-Roig (Barcelona, Espanya).

També incloure a aquestes persones en les produccions, a elles mateixes [...] Crec que aconseguir un sentit de pertinença, un sentit d'estima, que ocupes un paper.

(Glocalmusic, Portugal).

Foto 26: Escola Primària Sonnen (Berlín, Alemanya).

El que més m'ha agradat de l'experiència en el MACBA és que els alumnes han estat protagonistes de la visita, per al taller. Es van sentir part molt activa de la visita, perquè van haver d'estar atents a les obres d'art i descriure-les als altres alumnes (...) l'experiència ha estat molt més intensa per a ells.

(Institut Vallbona i Museu d'Art Contemporani de Barcelona, Espanya).

Aquí també fem molta feina. L'altre dia em vaig reunir amb una parella que són de l'associació d'amics de les persones cegues perquè em fessin propostes de millora de l'accessibilitat a les plataformes digitals i al web. I ens queda camí...

(Teatre Nacional de Catalunya, Barcelona, Espanya).

Foto 27: Fundació ASPASIM i Museu Can Framis.
Fundació Vila Casas (Barcelona, Espanya).

Foto 28: Tallers Bellvitge i Museu Nacional d'Art de Catalunya
(Barcelona, Espanya).

Foto 29: Mercat de les Flors. Casa de la dansa
i Col·lectiu de Dansa Integrada Liant la Troca
(Barcelona, Espanya).

Justícia Social

La justícia social fa front a la desigualtat plantejant que totes les persones i col·lectius han de poder accedir als espais artístics (redistribució de recursos), sentir-se representats en la visió del món i de la societat que reflecteixen les obres artístiques i formant part de la humanitat comuna que expressa l'art (representació) com, finalment, tenint la possibilitat d'estar en llocs on es prenen decisions sobre la concepció i la gestió de l'artístic (reconeixement). La justícia social promou la creació de condicions institucionals en els centres artístics que facin possible que totes les persones adquireixin unes certes capacitats, competències, habilitats i les usin de manera satisfactòria en àmbits socialment reconeguts.

*[Sobre el fulletó de l'exposició]
Que l'expliquin d'una altra manera que les persones el puguin entendre. Per exemple, què significa "ontològic"? O què signifiquen "fites"?*

(Grup de co-investigadors UC, Cantàbria, Espanya).

Foto 30: Grup de co-investigadors Universitat de Cantàbria compartint les fortaleses i oportunitats de millora del centre cultural que han visitat. Urgeix que sapiem reconèixer les aportacions de les persones amb discapacitat (Cantàbria, Espanya).

Foto 31. L'equip de INARTdis, juntament amb professionals de l'àmbit educatiu i cultural, va participar en una de les sessions de formació impartida pels arquitectes de ROSA en Young Art Neukölln, en Dammweg (Berlín, Alemanya).

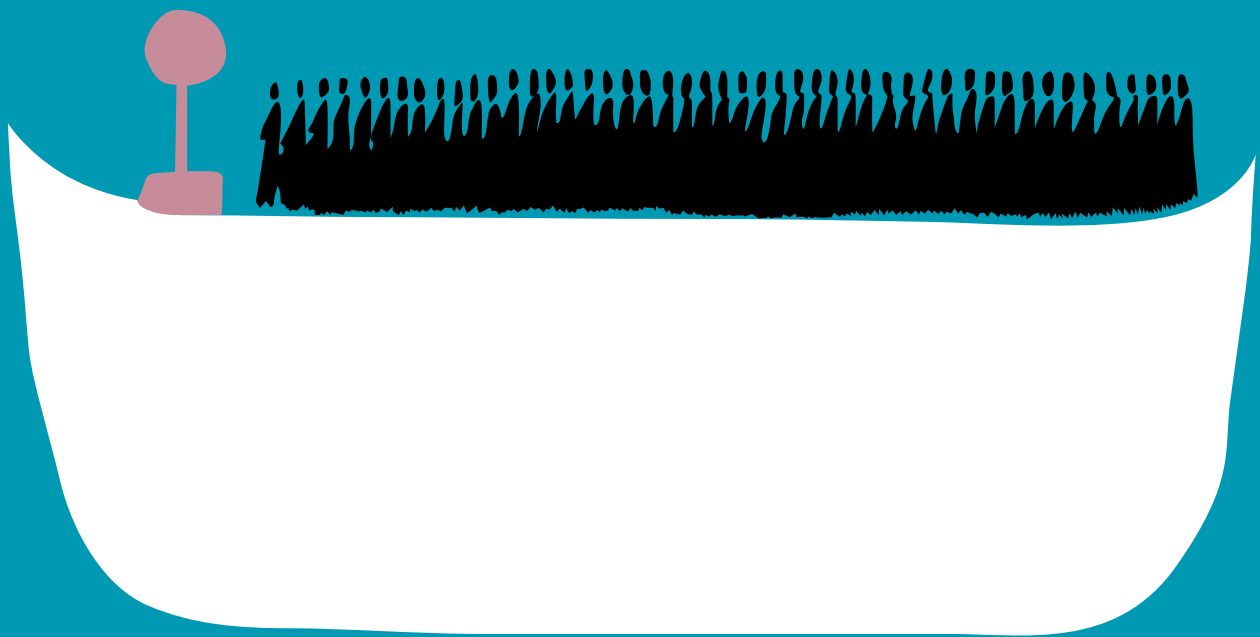
Foto 32: Fundação Calouste Gulbenkian i Quinta Essência (Lisboa, Portugal).

Tots els elements que produïm han d'arribar al major nombre de persones possible... assegurar-se que es compleix la política d'accessibilitat. Més enllà del que ve en la llei

(Fundação Calouste Gulbenkian, Lisboa, Portugal).

Foto 33: Mercat de les Flors. Casa de la dansa (Barcelona, Espanya).

Imatge 5. Il·lustració inspirada en l'obra de Carlo Zinelli.

3 DIMENSIONS,
SECCIONS,
INDICADORS I ELS
SEUS INTERROGANTS.

CREAR COMUNITAT

INDICADORS | Secció A | Valors i Drets

1

Es promouen i desenvolupen valors inclusius: reconeixement i valoració positiva de la diversitat humana, compromís amb la justícia social i oposició a qualsevol forma d'exclusió, entre altres.

1 2 3 4 5

2

Es promou el respecte als drets fonamentals de totes les persones -professionals i visitants- que guarden relació amb el centre.

1 2 3 4 5

3

El dret a l'accés i participació en la vida cultural de totes les persones és un element nuclear en la vida del centre.

1 2 3 4 5

4

La promoció d'actituds i comportaments que reflecteixen el respecte a les diferències humanes, la tolerància i el benestar de les persones que treballen i visiten el centre és un dels principals senyals d'identitat.

1 2 3 4 5

5

Entre els fins i objectius de l'espai/centre cultural es reconeix garantir l'accés, el gaudi i la convivència amb la cultura i les arts per a tots els públics.

1 2 3 4 5

6

El compromís amb la reducció dels obstacles i barreres que dificulten l'accés i la participació cultural de la ciutadania forma part de la missió i fins del centre.

1 2 3 4 5

CREAR COMUNITAT

INDICADORS. Secció B | Comunicació i Sensibilització

1 El centre reconeix el seu paper exemplar en la promoció de l'accés i gaudi dels espais culturals i artístics per a tots els ciutadans i ciutadanes.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

2 La missió, valors o ideari del centre són públics i accessibles per a qualsevol ciutadà que s'interessi per les activitats que en ell es desenvolupen. El centre dona la benvinguda a totes les persones que el visiten i es mostra agraït per la seva presència.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

3 Es duen a terme campanyes de difusió i divulgació sobre les activitats i l'oferta cultural disponible en el centre.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

4 Les accions informatives i de difusió tenen en compte a col·lectius en situació de desavantatge social i cultural. Aquestes accions reflecteixen un compromís amb els qui tenen menys oportunitats d'accés i participació en entorns culturals i artístics.

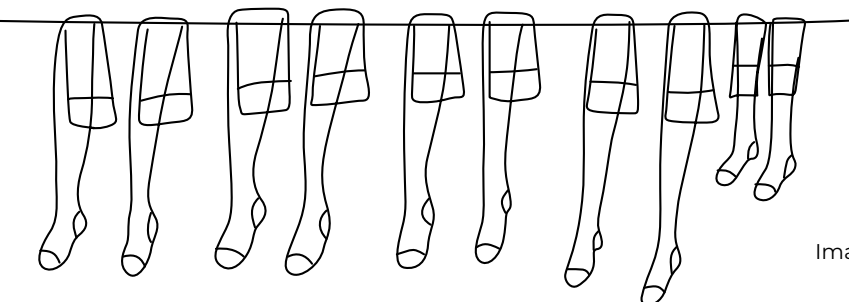
1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

5 Es desenvolupen accions de sensibilització entre els professionals del centre que contribueixen al desenvolupament d'actituds i accions respectuoses amb els drets fonamentals, especialment amb el dret a l'accés i participació cultural de tots els públics.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

6 Els mitjans, suports i recursos per a donar a conèixer l'activitat de l'espai cultural contempnen l'accés universal a la informació oferta.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Imatge 6: Il·lustració inspirada en l'obra de Pearl Blauvelt.

INTERROGANTS

1

Es contempla entre els valors del centre el reconeixement de la diversitat com a motor dels processos de millora que s'escometen?

2

Es confronten/rebutgen/qüestionen les actituds/ conductes que vulneren els drets fonamentals?

3

Es reconeix/contempla la diversitat humana quan es munta la mostra o exposició?

4

Es recullen les qüestions abans assenyalades en els documents/plans/programes/estatuts de l'espai cultural/ museu?

5

El centre/espai cultural participa activament en iniciatives/efemèrides/actes institucionals que celebren i donen suport a la lluita contra l'exclusió i vulneració de drets fonamentals? Per exemple: Commemoració de la Declaració Universal dels Drets Humans, Dia Internacional contra la violència masclista, Dia de la dona treballadora, Dia de la Pau i la No Violència, etc.

6

Es comparteixen comunicats institucionals (en la web, mitjans de comunicació, actes públics, etc.) en els quals el centre/espai cultural comparteix els seus senyals d'identitat, valors, ideari, etc.?

7

Es realitzen comunicats de rebuig o condemna enfront de situacions socialment injustes/vulneració de drets?

8

Es realitzen comunicats a favor/en defensa dels drets fonamentals?

9

El museu/centro/espai cultural és un espai obert a la participació de totes les persones, independentment de les seves capacitats, que interactua i dona resposta als interessos d'una enorme diversitat social?

10

Les campanyes informatives/difusió o les activitats que el centre cultural desenvolupa contemplen arribar a la major diversitat de grups/col·lectius/persones?

11

S'incorpora en la seva planificació la importància d'arribar a col·lectius/individus amb menys oportunitats d'accés i participació a la vida cultural?

12

Els materials i mitjans emprats per a difondre/atreure a la ciutadania a l'espai cultural garanteixen l'accés universal a la informació presentada?

13

S'utilitzen mitjans diversos (impresos, digitals, divulgatius, lectura fàcil, disseny universal, Braille, etc.) que permetin l'accés a la informació?

14

Formen part de les preocupacions de l'equip que dirigeix el centre la promoció i reforç d'actituds i accions que reflecteixen el respecte a les diferències, la tolerància i el benestar entre l'equip de professionals que el conformen?

15

Formen part de les preocupacions de l'equip de professionals del centre la promoció d'actituds i accions que reflecteixen el respecte a les diferències, la tolerància i el benestar entre les persones que s'acosten a les seves instal·lacions o participen en activitats programades?

16

Existeix algun tipus de material/mitjà (senyals/cartelleria/projecció de vídeos, etc.) que recorden la importància de la cura en les relacions i la convivència en l'espai cultural i durant el desenvolupament de les activitats?the development of activities?

17

S'intervé davant situacions en les quals s'identifiquen actituds i comportaments que no són respectuosos amb drets, intolerants o impedeixen el benestar dels treballadors/visitants de l'espai cultural?

Imatge 7: Mary T. Smith, *I WE OUR*, (ca 1980s). Pintura domèstica i esmalt sobre fusta, 24 x 36".

GESTIÓ I ORGANITZACIÓ

INDICADORS | Secció A | Lideratge i Programació d'Activitats

- 1** La gestió i organització del centre s'identifica com un procés obert, permeable a les demandes socials i culturals que planteja el conjunt de la ciutadania.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

- 2** Les línies i accions estratègiques del centre posen l'atenció en la promoció i desenvolupament d'espais culturals que caminen cap a la inclusió, això és, contribueixen a garantir l'accés i la participació cultural de totes les persones.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

- 3** Es creen espais d'anàlisi, discussió i negociació en els quals la diversitat de col·lectius socials poden participar com a interlocutors reconeguts per a definir objectius, administrar els recursos i plantejar propostes culturals i artístiques. Es promouen maneres horitzontals d'acció cultural.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

- 4** Els responsables de la gestió del centre promouen la participació dels seus professionals en la presa de decisions sobre diferents àmbits de la gestió i funcionament del centre.

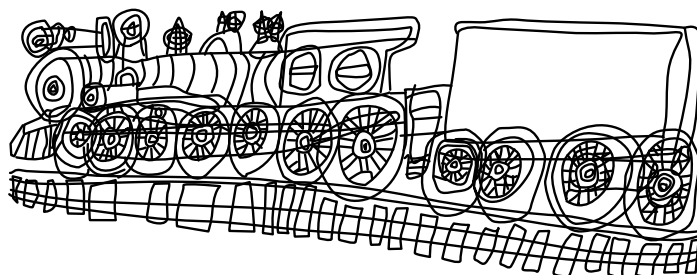
1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

- 5** La programació d'activitats, esdeveniments i activitats culturals que es desenvolupen en el centre reconeixen i posen en valor diversitat de manifestacions culturals i artístiques.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

- 6** L'adquisició d'obres/col·leccions i la programació d'activitats i exposicions reconeixen i valoren la pluralitat de moviments artístics, disciplines, artistes i temàtiques.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Imatge 8: Il·lustració inspirada en l'obra de Dwight Mackintosh.

GESTIÓ I ORGANITZACIÓ

INDICADORS | Secció B | Sistemes de Revisió i Millora

1

El centre compta amb espais, temps i mecanismes per a reflexionar sobre l'activitat que desenvolupa, el seu abast i el grau de consecució dels objectius que persegueix. En ells, es promou la participació de diferents agents i interlocutors, p. ex. professionals, visitants, artistes, gestors, etc.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

2

Els sistemes de revisió i anàlisi sobre l'organització i funcionament del centre es posen al servei d'una millora amb vocació inclusiva, és a dir, contribueix a la identificació i supressió de barreres en l'accés i la participació cultural.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

3

S'estableixen procediments i indicadors que faciliten l'autoavaluació de la gestió i funcionament del centre vinculats amb la democratització i participació cultural de tots els públics. Per exemple, aquells que es relacionen amb el compliment de normativa, estàndards i polítiques en matèria d'accessibilitat universal.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

4

Les troballes i aprenentatges que es deriven dels processos de revisió i autoavaluació són valorats, per a portar a terme possibles canvis, des d'un enfocament aperturista que convidi a la innovació i millora inclusives.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

5

Els canals i suports per a recaptar l'opinió i experiència dels visitants contempen diversitat de formes de comunicació, llenguatges i expressió. Aquests, al seu torn, es donen a conèixer i són fàcilment accessibles.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

6

En els processos de revisió i autoavaluació és viable establir relacions de consulta, assessorament, suport i col·laboració amb agents i entitats externes que vetllen per l'accés i participació cultural de tots els públics.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

GESTIÓ I ORGANITZACIÓ

INDICADORS | Secció C | Gestió dels Recursos Humans

1

La política de selecció i contractació de professionals promou la configuració de plantilles i equips de treball diversos. En conseqüència, s'oposen explícitament a qualsevol forma de discriminació derivada de condicions personals i socials dels aspirants i treballadors.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

2

El centre compta amb un pla d'acolliment dirigit a facilitar la incorporació de nous professionals als equips de treball existents.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

3

El centre compta amb els mecanismes i procediments necessaris per a detectar i intervenir sobre les demandes formatives i possibles mancances que poden presentar els professionals en actiu.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

4

La formació permanent dels professionals incorpora elements relacionats amb la inclusió, l'accés i la participació cultural de tots els públics. En ells, s'aborden continguts com l'accessibilitat universal, drets fonamentals i creació d'entorns culturals inclusius.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

5

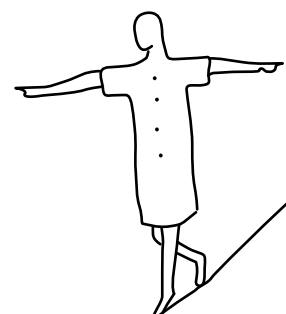
Es promou la col·laboració, el respecte a les diferències i el suport entre professionals del centre. Així mateix, es faciliten les relacions de col·laboració amb agents/professionals externs la intervenció dels quals pot millorar l'acompliment d'aquells treballadors amb majors necessitats de suport.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

6

Tots els professionals del centre coneixen l'ideari del mateix en matèria d'inclusió i participació comunitària. Els responsables de gestionar els recursos humans insisteixen en el desenvolupament actituds i conductes respectuoses amb la diversitat humana i adopten les mesures necessàries per al seu adequat compliment.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Imatge 9: Il·lustració inspirada en l'obra de José Leonilson.

INTERROGANTS

1

La direcció del centre cultural destina una part del pressupost a programes i recursos que facin el centre més accessible?

2

Es confronten/rebutgen/qüestionen les actituds/conductes que vulneren els drets fonamentals?

3

Es reconeix/contempla la diversitat humana quan es munta la mostra o exposició?

4

El centre té un responsable que faciliti el seguiment de les accions que es posen en marxa per a millorar l'accés i la participació de les persones amb discapacitat?

5

Existeix un departament educatiu/pedagògic que participi en la presa de decisions relatives a l'organització del centre/espai cultural?

6

La gestió i planificació del centre admet la possibilitat d'implementar canvis o millores en qualsevol moment?

7

Es concep la gestió del centre com un pla obert? Es duu a terme des de l'adopció d'un enfocament obert i flexible?

8

La gestió i planificació del centre incorpora mecanismes perquè aquesta sigui discutida/negociada/consensuada per diferents agents/interlocutors?

9

S'organitzen comissions de treball per a la gestió delegada dels diferents àmbits que suporten la gestió de la institució/espai cultural?

10

Es llancen convocatòries/propostes de participació a la ciutadania per a recaptar punts de vistes diferents sobre la gestió/organització de l'espai cultural?

11 Existeix algun mecanisme/iniciativa de gestió participativa?

12 Es desenvolupen grups de treball amb associacions o entitats dirigides a persones amb discapacitat intel·lectual?

13 Es desenvolupen grups de treball amb associacions o entitats dirigides a altres col·lectius social en situació de vulnerabilitat/risc d'exclusió?

14 Es desenvolupen col·laboracions, grups de treball amb altres professionals de diferents disciplines per a adoptar enfocaments més creatius i flexibles?

15 Es promou l'intercanvi d'experiències amb altres centres culturals i artístics?

16 Es promou el treball en xarxa entre diferents entitats/espais culturals?

17 Es valoren/adquireixen/programen, entre altres, creacions i propostes d'artistes emergents?

18 I d'artistes que pertanyen a col·lectius minoritaris o silenciats?

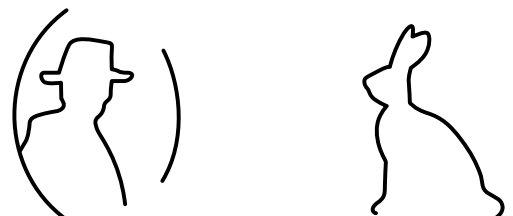
19 S'incorporen obres/exposicions/propostes culturals que de manera explícita aposten per l'art/cultura com a eina de transformació social?

20 Es programen activitats/tallers/col·loquis que aborden temàtiques de rellevància social?

21 Forma part de les polítiques de contractació i selecció de personal del centre/espai cultural el compromís amb la creació d'entorns laborals diversos?

22 Es fomenta o incentiva d'alguna manera la contractació de persones amb discapacitat?

23 Es permet l'entrada de professionals externs, durant períodes concrets, que fan costat a persones que s'incorporen al centre?

24 Es promouen relacions de consulta/suport/col·laboració amb agents/entitats/professionals que fan costat a aquelles persones que puguin necessitar un període de formació més personalitzat?

25 Existeix un pla de formació per als professionals del centre/espai cultural?

26 S'afavoreix la formació en temps i espais laborals?

27 Com s'identifiquen i seleccionen les temàtiques/continguts que nodreixen aquest pla?

28 Poden els treballadors de l'espai cultural/centre fer propostes formatives?

29 En quina mesura es proposen activitats de formació permanent relacionades amb la participació ciutadana en el centre/accessibilitat/el disseny d'espais i activitats per a tots/ l'accés universal a la cultura-art?

30 Existeixen oportunitats de formació sobre assumptes relatius a la inclusió social i cultural?

31 S'organitzen activitats (p. ex. seminaris, reunions de coordinació) en les quals els professionals poden discutir/analitzar la situació del centre en matèria d'accessibilitat/creació d'espais inclusius?

32 Existeixen canals/mitjans en els quals els ciutadans/as que acudeixen al centre/museu poden compartir la seva experiència sobre l'accessibilitat/gaudi/participació? Per exemple: bústia web, bústia de suggeriments visible en el museu, grups de treball oberts a la ciutadania, trobades/intercanvis entre gestors culturals i diversitat de grups socials, etc.

33 Es contempla l'opinió dels usuaris sobre les actuacions a realitzar per a eliminar possibles barreres? Es consulta a possibles usuaris com creuen que podria funcionar un dispositiu o què hauria de tenir-se en compte abans d'implementar-lo en el centre?

34 Es contempla la col·laboració d'alguna associació o entitat representativa?

L'EXPERIÈNCIA DE VIURE L'ESPAI CULTURAL

INDICADORS | Secció A | Accessibilitat i Espais

1

La informació sobre els mitjans de transport per a arribar al centre i l'accés a les instal·lacions (des de l'exterior fins a l'entrada destinada als visitants) és accessible per a qualsevol persona que pogués estar interessada a acudir a aquest.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

2

Tots els elements que faciliten l'accés a les instal·lacions respecten els principis de disseny universal i garanteixen la plena autonomia de tots els visitants durant el seu ús i gaudi.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

3

La concepció i disseny dels espais es recolza en els principis d'Igualtat d'ús, Flexibilitat, Ús Simple i Funcional, Informació Comprensible, Tolerància a l'Error i el Baix Esforç Físic, entre altres.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

4

Es potencia la inversió en l'adquisició, recerca, desenvolupament i innovació en tecnologies que facilitin fer accessibles els diferents espais i continguts culturals per a tots els públics.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

5

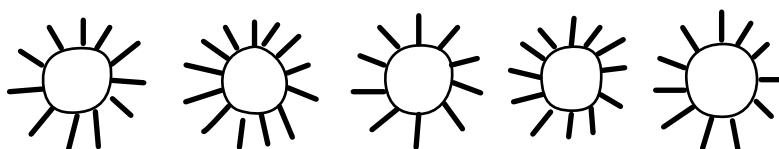
Existeixen procediments i mecanismes per a activar, de la manera més àgil i eficaç possible, actuacions puntuals i excepcionals que minimitzin la no accessibilitat referida a aspectes o àmbits de l'espai cultural no previstos des del model inclusiu.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

6

S'elaboren i mantenen actualitzats protocols d'inspecció, sobre les instal·lacions, que incorporen els principis d'accessibilitat universal, el dret a la participació cultural i el benestar de qualsevol visitant que acudeix a l'espai cultural.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Imatge 11: Il·lustració inspirada en l'obra de Heinrich Reisenbauer.

L'EXPERIÈNCIA DE VIURE L'ESPAI CULTURAL

INDICADORS | Secció B | Assistència i Participació

1 Es proporcionen els mitjans necessaris (web, materials i recursos digitals/ impresos) que permeten que tots els públics puguin anticipar i preparar la seva visita al centre si ho desitgen. A més, es contemplen canals de comunicació i contacte perquè qualsevol persona/grup sol·liciti informació i pugui traslladar necessitats particulars.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

2 Existeixen mitjans, recursos o materials destinats a persones que, de manera temporal o permanent i per diversos motius, no poden acudir a l'espai cultural tinguin accés a l'oferta cultural d'aquest (visites virtuals, catàlegs de la col·lecció, activitats en streaming, etc.).

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

3 El centre compta amb els procediments i mecanismes necessaris per a recaptar informació per endavant dels grups que concerten visites amb la finalitat d'adoptar les mesures oportunes que contribueixin a garantir una experiència el més satisfactòria possible i el benestar de tots els visitants.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

4 S'ofereix diversitat de tipologies de visites al centre cultural: autònoma/l·liure, guiada, mixta, tallers. En tots els casos es troben a la disposició dels visitants recursos i mitjans d'exploració multisensorial i professionals del centre disponibles per a atendre les consultes o peticions de tots els públics.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

5 Les normes, indicacions i senyalització relatives a cura de les col·leccions i obres, la convivència en l'espai cultural i la seguretat dels visitants són fàcilment comprensibles i accessibles per a qualsevol persona. També quant al pla d'evacuació en cas d'emergència.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

6 En finalitzar la visita s'ofereix la possibilitat d'accedir a informació i recursos que permetin als visitants ampliar o aprofundir sobre les obres, creacions artístiques o col·leccions visitades de manera autònoma/guiada (materials, tallers, fòrum, etc.).

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

7 Els visitants de l'espai cultural poden traslladar, en finalitzar la seva visita, valoracions de la seva experiència que contribueixin a identificar els elements que han actuat com a barreres i suports durant la visita.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

INTERROGANTS

1

Existeix algun mitjà/recurs que permeti a qui no pot visitar l'espai cultural, de manera temporal/permanent i per diferents motius, accedir a les manifestacions culturals i artístiques que configuren l'oferta d'aquest?

2

Es facilita una visita virtual del centre/exposicions/representacions? Es poden consultar/adquirir catàlegs, col·leccions, visites virtuals narrades, etc.?

3

La pàgina web és accessible i està sempre actualitzada?

4

La pàgina web recull un apartat específic d'"accessibilitat"?

5

Es difon aquesta informació a través de les xarxes socials i de canals especialitzats?

6

S'utilitzen pictogrames per a una visualització ràpida?

7

Disposa d'apps accessibles?

8

Es contempla algun procediment/mecanisme/documento per a sol·licitar informació als grups de visitants que venen acompanyats prèvia reserva d'entrada/activitat/taller en l'espai cultural?

9

Se sol·licita informació sobre necessitats de suport que puguin requerir algunes de les persones que acudeixen en grup?

10

Es para esment al llenguatge i maneres de referir-se a les persones susceptible de rebre suport durant la seva visita?

11 El to de les preguntes i el contingut de les mateixes denota que l'espai cultural dona la benvinguda a tota mena de públic?

12 Existeix algun espai/mecanisme fàcilment identificable perquè qualsevol visitant (sense necessitat de formar part d'un grup organitzat) pugui fer arribar informació que consideri rellevant sobre necessitats de suport abans de la seva visita?

13 Com tracta de donar resposta el centre/espai cultural a les necessitats no previstes que pugui demandar un visitant del centre?

14 Es troba a la disposició dels possibles visitants informació fàcil, comprensible i accessible sobre la seva ubicació, la manera d'arribar al centre, accessos, aparcaments, transports públics, etc.? Existeix un apartat sobre això visible en la web del centre? S'identifica clarament en mapes i serveis de localització/guia GPS? Hi ha senyals/cartells indicatius en els voltants del centre?

15 Els exteriors de l'edifici es troben clarament senyalitzats?

16 Es reserven places adequades d'aparcament per a persones amb mobilitat reduïda?

17 Existeix un accés apropiat per a qualsevol persona/grup des de l'aparcament/via pública?

18 Està clarament senyalitzada l'entrada principal a l'edifici? És aquesta entrada la mateixa per a totes les persones que accedeixen al recinte/espai cultural?

19 Existeix un espai/hall d'accés en el qual els visitants poden sol·licitar/recaptar informació sobre l'espai cultural i les seves activitats abans de l'adquisició d'entrades/tiquets? Hi ha professionals en aquest espai?

Imatge 12: Il·lustració inspirada en l'obra de Boris López.

20

Existeix algun suport/tecnologia que permeti recaptar de manera autònoma/interactiva informació general al possible visitant? Es facilita aquesta informació de manera accessible?

21

Es para esment a tots els elements que intervenen en la cadena d'accessibilitat des de l'inici fins al final de la visita?

22

Qualsevol persona pot moure's pel centre cultural, ja sigui pels seus propis mitjans o secundant-se en l'ús d'ajudes tècniques? Pot desplaçar-se per qualsevol de les sales o espais del centre cultural?

23

Totes les localitats/butaques dels espais en els quals el visitant assisteix a una representació/conferència o similar poden ser ocupades per qualsevol visitant?

24

Se senyalitzen clarament les butaques destinades a persones amb mobilitat reduïda? I per a persones amb discapacitat auditiva?

25

S'ha instal·lat bucle magnètic/una altra ajuda tècnica en aquells espais en els quals es desenvolupen representacions teatrals, conferències, col·loquis, etc.?

26

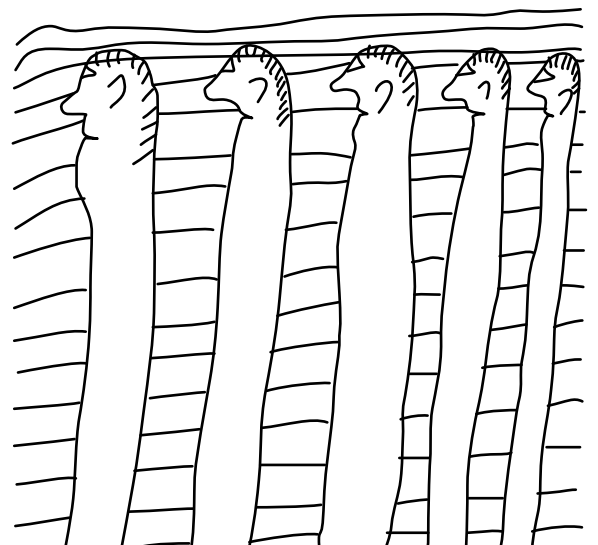
Qualsevol persona pot usar el pla del centre cultural? Existeixen altres sistemes/materials per a facilitar la ubicació i visita autònoma? Per exemple, maquetes tàctils, audiodigües, plànols en Braille, plans ampliat, en contrast, etc.?

27

Hi ha cartells informatius sobre els formats accessibles que el centre cultural utilitza?

28

Es proposen diferents itineraris, pels quals la persona que visita l'espai cultural, que faciliten que tots els públics puguin desembolicar-se de manera autonomia i satisfactòria? Per exemple Es pot decidir entre diferents tipologies de visites: guiada/livre/amb suport de tecnologies que medien entre visitant-exposicions?

Imatge 13: Il·lustració inspirada en l'obra de Oswald Tschirtner.

29 Els serveis de l'espai cultural (lavabo, cafeteria, botiga...) poden ser usats per la diversitat d'usuaris en igualtat de condicions?

30 Existeixen llocs/zones de descans o de repòs per als visitants dins del museu?

31 Es faciliten mitjans tècnics o elements del mobiliari (p. ex. cadires, butaques, caminadors) que permetin gaudir de la visita i de les activitats reduint l'esforç físic que han de realitzar algunes persones?

32 Les activitats/proposades de caràcter aplicat/interactiu estan pensades perquè es desenvolupin en espais amb mesures i mitjans apropiats per a l'accés, manipulació i participació de totes les persones?

33 Existeix un departament educatiu/pedagògic que planifiqui activitats dirigides als visitants per a ampliar, aprofundir o experimentar/crear sobre alguna de les col·leccions/exposicions/representacions a les quals ha accedit?

34 Incorporen i concreten aquests professionals els valors/principis inclusius en les propostes didàctiques/experiencials que dissenyen? Per exemple, elements que faciliten l'accessibilitat, diversitat de suports i materials, reflexió sobre els continguts, abordatge de temes de rellevància social...

35 El comissari de l'exposició prioritza els missatges més rellevants del que vol transmetre?

36 S'informa als comissaris/as d'exposicions temporals de les polítiques d'accessibilitat/ideari i valors inclusius que promou el centre?

37 Qualsevol persona pot accedir als continguts/obres/peces que es presenten en el museu/espai cultural?

38 Els textos a la sala són clars i senzills?

39 L'exposició reconeix les aportacions que dones, persones amb discapacitat o minories ètniques i culturals han fet/fan a la cultura?

40 L'exposició disposa d'àudio guia?

41 L'àudio guia disposa d'informació en Llengua de Signes Catalana/Espanyola, té subtítols i incorpora àudio descripció perquè triï el que millor s'ajusta a les necessitats del visitant?

42 Es poden tocar algunes de les peces més importants de l'exposició?

43 L'exposició disposa de diagrames en relleu d'obres planes, mostres dels materials amb els quals s'han fet algunes obres o algunes de les eines que s'han fet servir que acompanyin les explicacions?

44 L'àudio indica on es troba l'obra en el context de l'exposició?

45 Hi ha cartel·les que integren la tinta i el braille?

46 Els fullets gratuïts per al públic estan en formats alternatius?

47 El centre cultural es coordina amb els professionals que acompanyen un grup en la visita?

48 La lletra de les cartel·les té una bona mida?

49 Hi ha bon contrast entre la lletra i el fons en els materials? Per exemple, cartel·les, llibre-catàleg, fullets, pàgina web...

50 Hi ha text sobre imatges impreses o sobre panells de vídeo transparents?

51 El text escrit a la cartel·la està prop de l'objecte o obra a la qual es refereix?

52 Les cartel·les tenen molt text?

53 Hi ha versions diferents dels catàlegs de les exposicions? Hi ha catàlegs amb una sintaxi senzilla, sense tecnicismes i/o que incloguin un glossari que els expliqui?

54 La il·luminació de la sala produeix reflexos, brillantors o enlluernaments?

55 Estan ben il·luminats els objectes o obres que s'exposen?

56 Les visites guiades promouen la interacció amb els visitants? Animen als visitants a fer preguntes?

57 Les visites guiades proposen activitats per entendre millor l'exposició o aprofundir en els continguts importants?

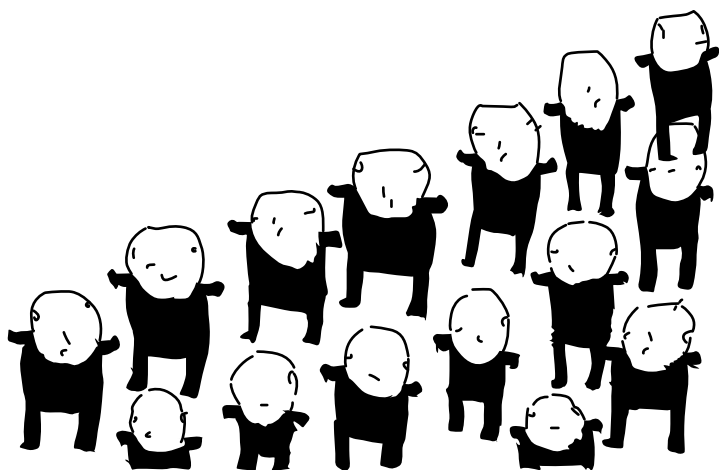
58 Les visites guiades tenen en compte que algunes persones necessiten més temps per explorar les maquetes o els objectes/repliques?

59 S'ofereixen visites guiades tenint en compte el conjunt de diferències humanes?

60 S'ofereixen visites accessibles per tipus de discapacitat?

61 Des del centre cultural es facilita informació accessible sobre les activitats que es desenvoluparan?

62 Des del centre cultural s'organitzen activitats per apropar el centre a la comunitat? Per exemple, tallers, concerts, representacions teatrals, debats...

Imatge 14: Il·lustració inspirada en l'obra de Donald Mitchell.

63

Es promou, a més de l'accés, la participació de tots els destinataris/visitants/ciudadans que s'interessen per les activitats organitzades?

64

Des del centre s'organitzen activitats (tallers, concerts, representacions teatrals, debats...) que incorporen propostes dels ciutadans?

65

Les activitats que es proposen contribueixen a sensibilitzar sobre la importància que tenen algunes pràctiques inclusives?

66

Es recull l'opinió dels visitants sobre les exposicions?

67

El centre cultural recull la valoració dels visitants sobre les seves infraestructures?

Imatge 15. Il·lustració inspirada en l'obra de Marguerite Burnat-Provins.

NOTES

¹ Parlem d'una "institució sense ànim de lucre, permanent i al servei de la societat, que investiga, col·lecciona, conserva, interpreta i exhibeix el patrimoni material i immaterial. Oberts al públic, accessibles i inclusivament, els museus fomenten la diversitat i la sostenibilitat. Amb la participació de les comunitats, els museus operen i comuniquen èticament i professionalment, oferint experiències variades per a l'educació, el gaudi, la reflexió i l'intercanvi de coneixements" (ICOM, 2022).

² El Projecte Europeu *Fostering social inclusion for all through artistic education: developing support for students with disabilities INARTdis* té com a objectiu principal promoure la inclusió social a través d'espais de creació artística i l'accés i la participació de les persones amb discapacitat. Referència del projecte: 621441-EPP-1-2020-1-ES-EPPKA3-IPI-SOC-IN.

RELACIÓ D'IMATGES

Imatge 1. Foto realitzada per Alvaro Acinas. Galeria Alegría. Disponible en: <https://elhombrejazmin.com/2014/05/dunya-hirschter/> (Blog sobre art que sorgeix a partir del projecte d'investigació *Procesos Creativos Outsider* desenvolupat per Graciela García).

Imatge 2. Foto realitzada per Susana Rojas. Exposició: Naves de Gamazo. Cantàbria, Espanya.

Imatge 3. Il·lustració de Carlos Cubiero. En: Cubeiro, C. (2020). *Raras, radicales y rebeldes*. Modernito Books.

Imatge 4. BANSKY. (2006). *Banksy, Wall and Piece*. Londres: Random House.

Imatge 5. Il·lustració creada expressament per aquesta guia.

Imatge 6. Foto de Shrine Gallery. NYC i Los Angeles, EEUU.

Imatge 7 - 15. Il·lustracions creades expressament per aquesta guia.

Imatge 16. Il·lustracions de l'Atelier Sierrallana. Cantàbria, Espanya.

4 ALTRES MATERIALS CONSULTATS

Boal, A. (2016). *La estética del oprimido. Reflexiones errantes sobre el pensamiento desde el punto de vista estético y no científico*. Interzona, Buenos Aires.

Booth, T. & Ainscow, M. (2015). *Guía para la educación inclusiva: desarrollando el aprendizaje y la participación en los centros escolares*. FUHEM, OEI.

Consejo Internacional de Museos (ICOM) (2022). <https://icom.museum/es/recursos/normas-y-directrices/definicion-del-museo/>

Font, M. y Andrade, N. (2020). *Hacia una cultura inclusiva. Museos para todas y todos*. K6 Gestión Cultural S.L. y Elkarto (Gipuzkoako Desgaitasun Fisikoa duten Pertsonen Federazio). <https://www.k6gestioncultural.com/portfolio-items/hacia-una-cultura-inclusiva/>

Galán-Pérez, A. (coord.) y López Gil, E. (dir.) (2017). *Accesibilidad y museos: divulgación y transferencia de experiencias, retos y oportunidades de futuro*. Asociación de Museólogos y Museógrafos de Andalucía (AMMA).

García Carrizosa, H., Díaz, J., Sisinni, F., Krall, R., Fay, A., Skrbic, S. y Fairbairn, S. (2019). *Hacia un museo participativo. Una guía de actividades inclusivas*. ARCHES. <https://www.euskadi.eus/gobierno-vasco/-/noticia/2020/11/05/hacia-un-museo-participativo-una-guia-de-actividades-inclusivas-/>

ICUB i IMPD, Ajuntament de Barcelona (ed.) (2016). *Exposicions accessibles. Criteris per eliminar les barreres de la comunicació i facilitar l'accés als continguts*. Institut de Cultura de Barcelona i Institut Municipal de Persones amb Discapacitat. Ajuntament de Barcelona. https://media-edg.barcelona.cat/wp-content/uploads/2016/10/Exposicions-accessibles_web-acc.pdf

Junta de Andalucía. Consejería de Turismo, Cultura y Deporte. Norma UNE 170001. <https://www.juntadeandalucia.es/organismos/turismoculturaydeporte/areas/turismo/calidad-turistica/paginas/norma-une-170001.html>

López Gil, E. (2021). *Accesibilidad en Museos Manual de Buenas Prácticas para Profesionales e Instituciones*. AMMA y Junta de Andalucía. <https://observatoriodelaaccessibilidad.es/wp-content/uploads/2021/06/Accessibilidad-en-Museos-Manual-de-Buenas-Practicas.pdf>

Nussbaum, M. (2012). *Crear capacidades. Propuesta para el desarrollo humano*. Paidós, Barcelona.

Observatorio de la accesibilidad y la vida independiente. INICIO. <https://observatoriodelaaccessibilidad.es>

Pérez de Lara, N. (2008). *A propósito de la diversidad: pensar en la propia diferencia y educar en relación*. Cooperación Educativa, 89, p.22-29.

Zúñiga Robles, L. (2019). *Manual de accesibilidad para museos*. Museo de Arte de Lima. Perú. <http://www.iber museos.org/wp-content/uploads/2020/05/2019-zuniga-manual-de-accessibilidad-para-museos-per.pdf>

5 PARTNERS ASSOCIATS

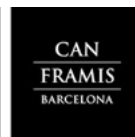
Institucions artístiques:

Institucions educatives:

Institucions artístiques:

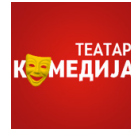

Institucions educatives:

Institucions artístiques:

MUSEUM OF CONTEMPORARY ARTS КОРЈЕМ УЗЕЈНАСОВР ЕМЕНАТАУМЕ ТНОСТКОПЈЕ

Institucions educatives:

Institucions artístiques:

Institucions artístiques:

Institucions educatives:

Institucions artístiques:

Institucions educatives:

(...) nosaltres, homes i dones, som món. Saber-se part del món i no enfront del món ajuda a viure i a estimar el món, tant quan aquest món ens fa mal com quan ens permet gaudir en ell.

(Núria Pérez de Lara, 2008, p. 26)

Imatge 16. Manuel Salado, *Humanos demasiado humanos*, (2022).

NOTA FINAL

Si has llegit i utilitzat la *Guia per a la Construcció de Espais Culturals Inclusius* i vols compartir amb nosaltres la teva opinió i/o fer alguna proposta de millora o suggeriment, **envia'ns un correu electrònic** a alguna de les següents adreces:

Susana Rojas-Pernia (rojass@unican.es)
Josep Mª Sanahuja-Gavaldà (josep.sanahuja@uab.cat)

Contactarem amb tu!

INARTdis

PROMOVENT LA INCLUSIÓ
SOCIAL A TRAVÉS DE L'ART